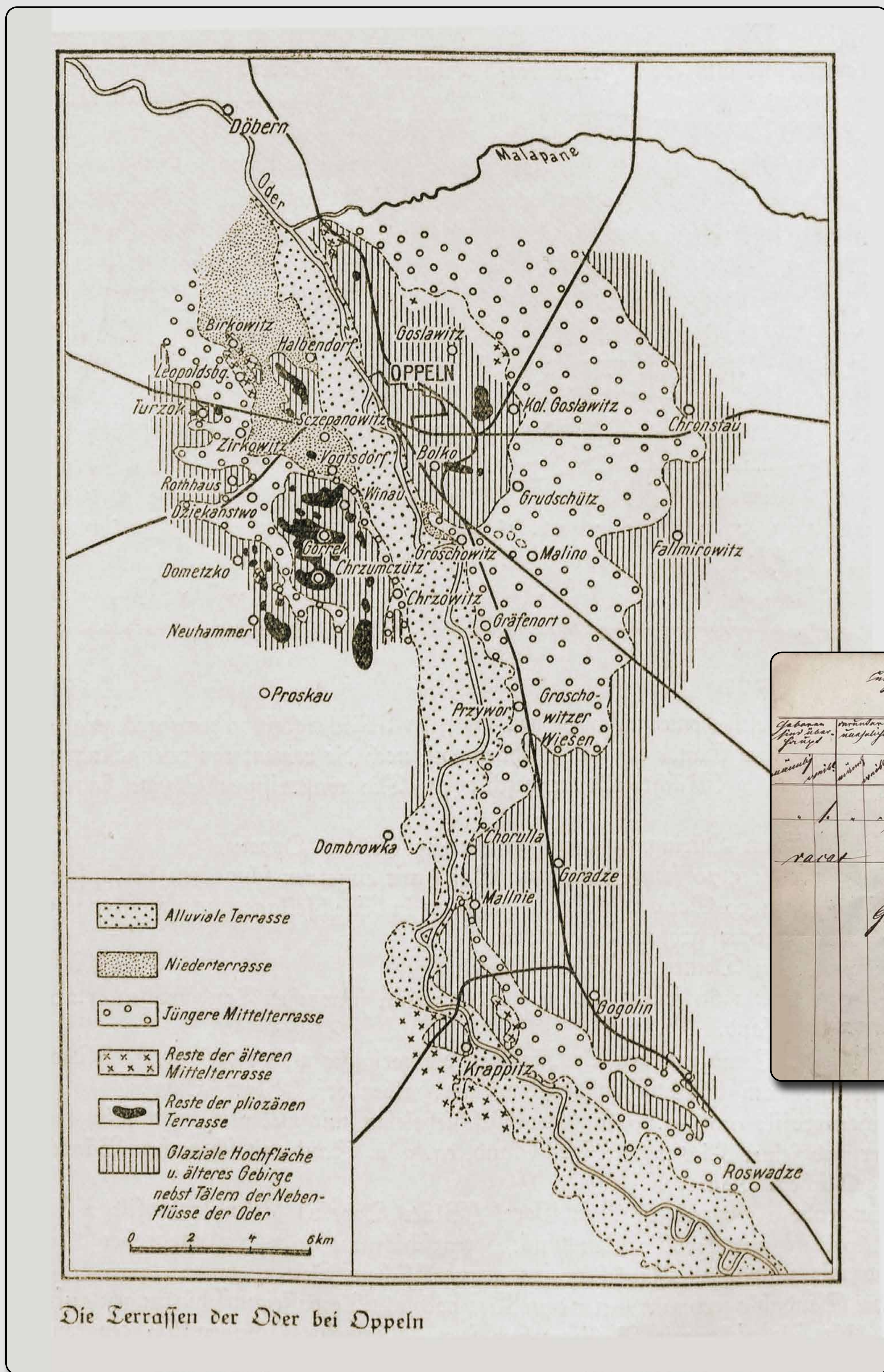

Grudzice

wspólna pamięć – nasze Archiwum

Przygotowały: Maria Leśniowska, Daniela Mazur
Projekt graficzny: Andrzej Sznejweis

Mappe der jüdischen Bevölkerung im Jahre 1858...

Jahreszeit	geboren	verheiratet	gestorben	ausgewandert	zurückgekehrt	sonstige	zusammen
1858	100	100	100	100	100	100	100
1859	100	100	100	100	100	100	100
1860	100	100	100	100	100	100	100
1861	100	100	100	100	100	100	100
1862	100	100	100	100	100	100	100
1863	100	100	100	100	100	100	100
1864	100	100	100	100	100	100	100
1865	100	100	100	100	100	100	100
1866	100	100	100	100	100	100	100
1867	100	100	100	100	100	100	100
1868	100	100	100	100	100	100	100
1869	100	100	100	100	100	100	100
1870	100	100	100	100	100	100	100

Malino in 29. December 1858

Joseph [Signature]

Sprawozdanie z 1858 r. dotyczące liczby urodzeń, małżeństw i zgonów ludności żydowskiej we wsiach Grudzice i Malina
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/2/675]

Mapa przedstawiająca tarasy nad Odrą wokół Opatowa, na której zaznaczona jest miejscowość Grudzice
[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, Der Oberschlesier, 1934]

POŁOŻENIE MIEJSCOWOŚCI

Grudzice są dziś integralną częścią Opola. Wraz z Kolonią Gostawicką i Maliną tworzą tzw. dzielnicę VI. Jednakże do 15 października 1975 roku stanowiły odrębną wieś przynależącą do gminy Tarnów Opolski.

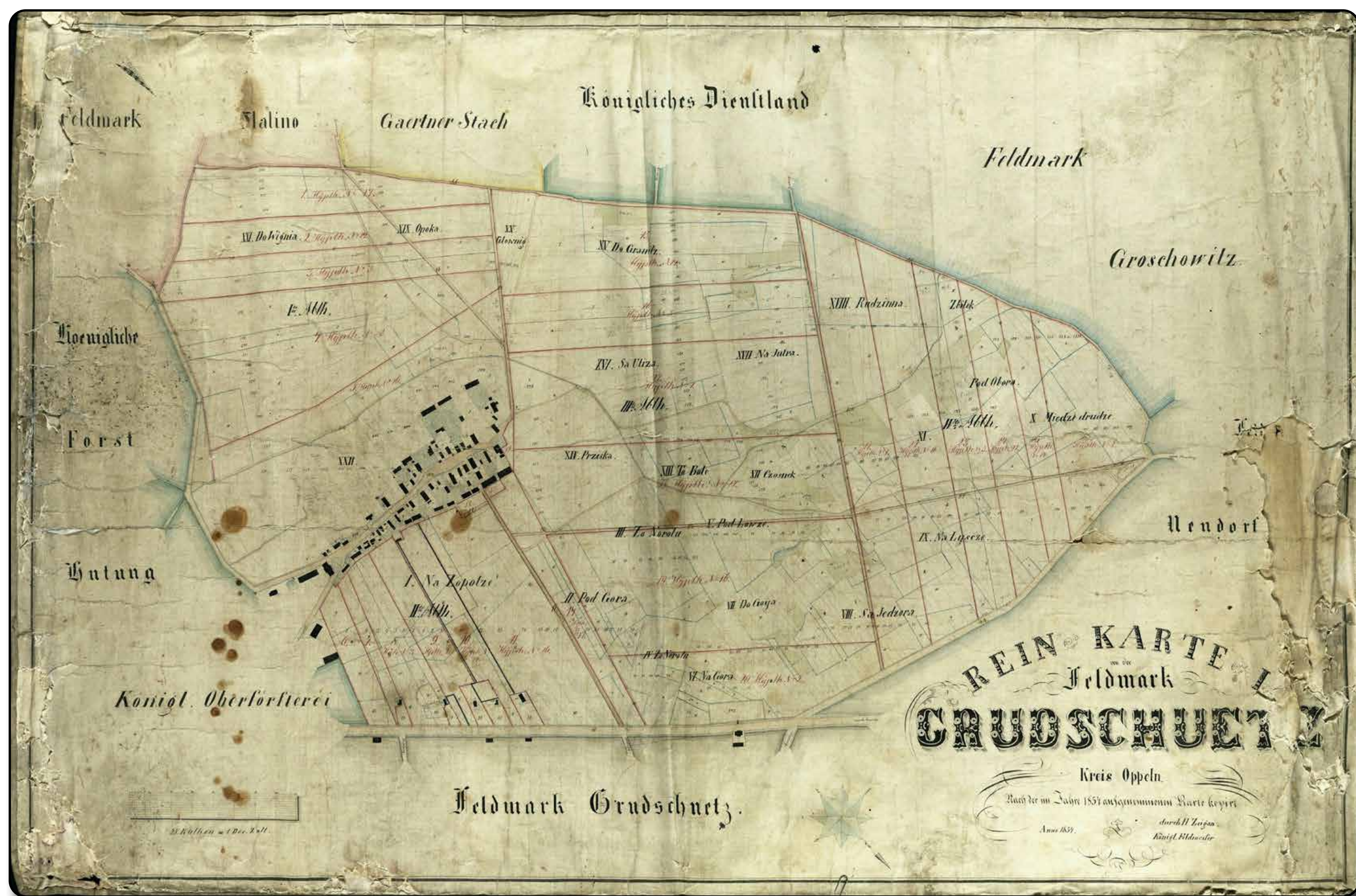
Mieszkańcy wsi mieli do dyspozycji szkołę, boisko, salkę w domu Buhla, która była miejscem spotkań, a od lat 50-tych XX w. również kościół. W miejscowości funkcjonowały: Ochotnicza Straż Pożarna, nadleśnictwo oraz organizacje mniejszości polskiej w Niemczech.

Najnowsze badania dotyczące udokumentowanych wzmianek o osadzie wskazują na dokument z roku 1354, w którym pojawia się Jescho de Grutzitz, kasztelan, burgrabia i starosta opolski. Jego przydomek identyfikuje się z nazwą miejscowości Grudzice pod Opolem, gdzie jego rodzina miała osiaść już w XIII w.

W historiografii pojawiają się również terminy: Grutzütz, Grutycz, Grucice, Grudczytz, a od 1886 r. Grudschütz. Jak podaje historyk Alfred Zimmermann, w 1784 r.: miejscowość Grutzüz (Grudschüz) leżała $\frac{3}{4}$ mili od miasta Opola. Zamieszkiwało ją 6 rolników, 9 zagrodników, 1 chatupnik oraz 173 mieszkańców. Wieś ta podlegała pod kamerę królewską w Opolu. Z kolei w 1830 r. Johann Georg Knie podaje, że w Grudzicach znajduje się 40 domów z 230 mieszkańcami (w tym 10 to ewangelicy). Ponadto funkcjonuje tu Królewski Urząd Leśny, znajduje się 1 dom dla 2 dróżników oraz magazyn służący do suszenia i przechowywania drewna. Natomiast w 1845 r. w osadzie pojawia się 1 kowal i 1 rzeźnik.

Historię miejscowości opisują Bogdan Cimała wraz z ks. Leonardem Makiolą w książce *Grudzice - dzieje miejscowości, historia budowy kościoła* oraz Beata Peczeniuk w artykule pt. *Nazwy terenowe w Opolu-Grudzicach z perspektywy folklorysty*.

Ogromny zbiór materiałów poświęconych dziejom miejscowości zebrala Beata Orel, która opiekuje się filią Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Jana Pawła II w Grudzicach.

Mapa katastralna Grudzic z 1854 r. z naniesionymi zmianami z lat 1861 i 1865

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/2631/195]

Ortsname, heutige Form: <i>(Grudschütz) Grudzen</i>		
Schreibweise des Ortsnamens:	Quelle:	Bemerkungen:
1223 Grubina		Ladruken!
1228 do.		
1354 Jescho de Grutzitz	Cot. dipl. I. 38.	
1356 Jascho de Gruta		Oppelner Kapellan.
1686 Grucice	1.B. J. ugnitz.	
1532 Grucicze	Schatzreg. Geh. H. A.	
1534 Grutzitz	Urbar 51a.	

Karta Urzędu do spraw Górnooląskiego Krajoznawstwa, ukazująca utrwalone w źródłach historycznych zapisy nazwy miejscowości Grudzice

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/51/405]

Najstarsza pieczęć Grudzic przedstawiająca dzikie ptaki. Używana do 1831 r.

[Starczewska-Wojnar A., *Odcisnięta pamięć wspólnoty. Prawne i komunikatywne funkcje pieczęci gmin wiejskich na przykładzie zachodnich powiatów rejencji opolskiej w latach 1816-1933*, Opole 2020]

Pieczęć Grudzic używana od 1831 r. z motywem rustykalnym związanym z gospodarką rolną - ziarna zbóż w misie na płaskim podłożu

[Starczewska-Wojnar A., *Odcisnięta pamięć wspólnoty. Prawne i komunikatywne funkcje pieczęci gmin wiejskich na przykładzie zachodnich powiatów rejencji opolskiej w latach 1816-1933*, Opole 2020]

KOŚCIÓŁ

Gmina Grudzice przynależała do Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Groszowicach. Mieszkańcy uczęszczali do groszowickiej świątyni aż do lat 50-tych XX wieku.

Pierwsze plany budowy kościoła w Grudzicach pojawiły się już w 1928 r., kiedy to Franciszek Pandza zdecydował się przekazać swoją nieruchomość na ten cel. Lokalna społeczność rozpoczęła zbiórkę funduszy. W 1939 r. zebrano 76 tys. marek. Jednakże zamierzenia te nie zostały zrealizowane.

Jak opisywał Jan Adamek, „W Grudzicach, które należą do parafii Groszowickiej już przed wojną w latach 1928-1929 kielkowała myśl wybudowania w Grudzicach własnego kościoła. Zaczęto już gromadzić fundusze na ten cel, lecz dojście do władzy Hitlera zniweczyło nam na razie nasze plany i budowy nie rozpoczęto”.

Pierwsze powojenne inicjatywy budowy świątyni pojawiły się w 1947 r., kiedy to powołano Tymczasowy Komitet Budowy Kościoła w Grudzicach.

10 lat później, bo w styczniu 1957 r. wydano pozwolenie na budowę kaplicy, a Tymczasowy Komitet przekształcił się w Komitet Budowy Kościoła w Grudzicach. W skład tego zespołu wchodził m.in. Franciszek Buhl, Tomasz Labuzga, Jan Adamek, Piotr Nolepa oraz Franciszka Wójcik.

Kamień węgielny pod budowę poświęcono 13 lipca 1958 r., a dzień ten był świętem lokalnej społeczności. Jako patronkę nowej świątyni wybrano Matkę Boską Fatimską.

Koszty budowy świątyni pokryli niemalże w całości mieszkańcy Grudzic. Wcześniej deklarowali kwotę przeznaczoną na ten cel, a następnie opłacali comiesięczne składki. Część pieniędzy udało się zebrać

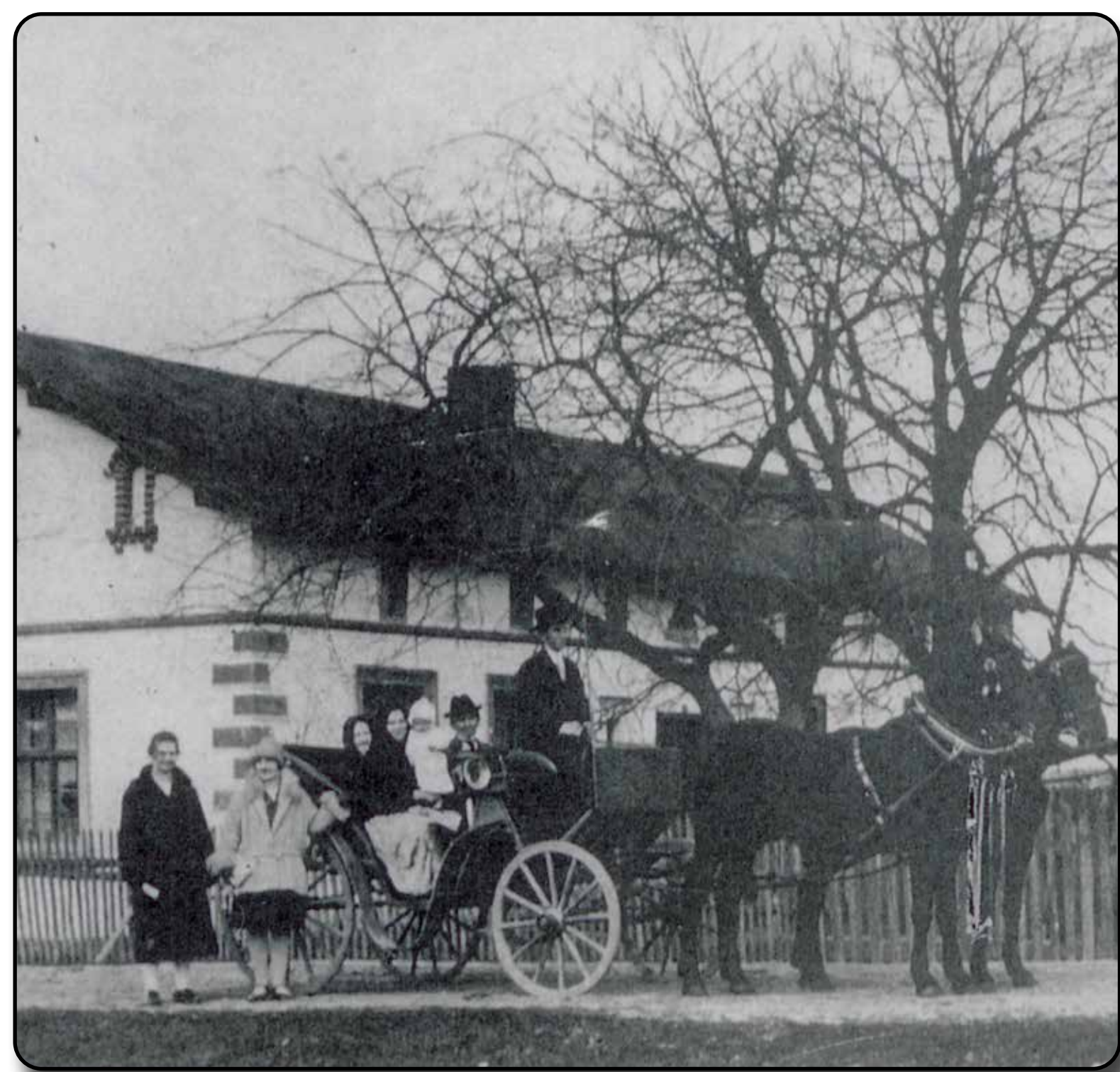
Wnętrze grudzickiej świątyni
[Ze zbiorów prywatnych Pani Beaty Orel]

dzięki organizacji przedstawień teatralnych. Mieszkańcy objeżdżali okoliczne wsie z przygotowanymi spektaklami, a pieniądze uzyskane ze sprzedaży biletów przeznaczono na wzniesienie kościoła.

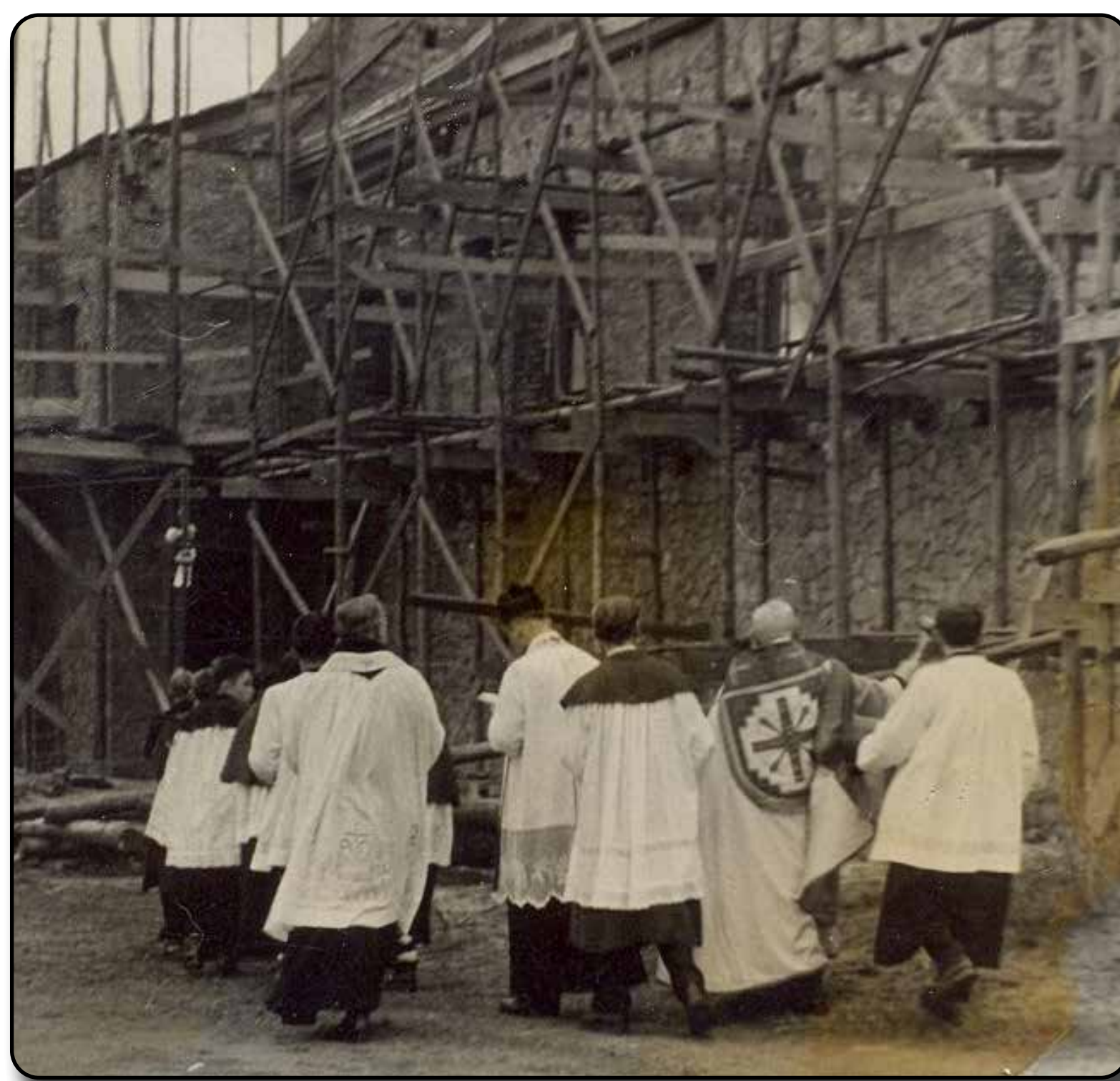
Kościół został konsekrowany w 1963 r. Pierwszym proboszczem został ks. Antoni Liszka, a wikarym ks. Wojciech Skrobocz. W latach kolejnych posługę proboszcza pełnili: ks. Janusz Czerski, ks. Władysław Horiszny, ks. Norbert Matecki oraz ks. Leonard Makiola, pełniący tę funkcję do dziś.

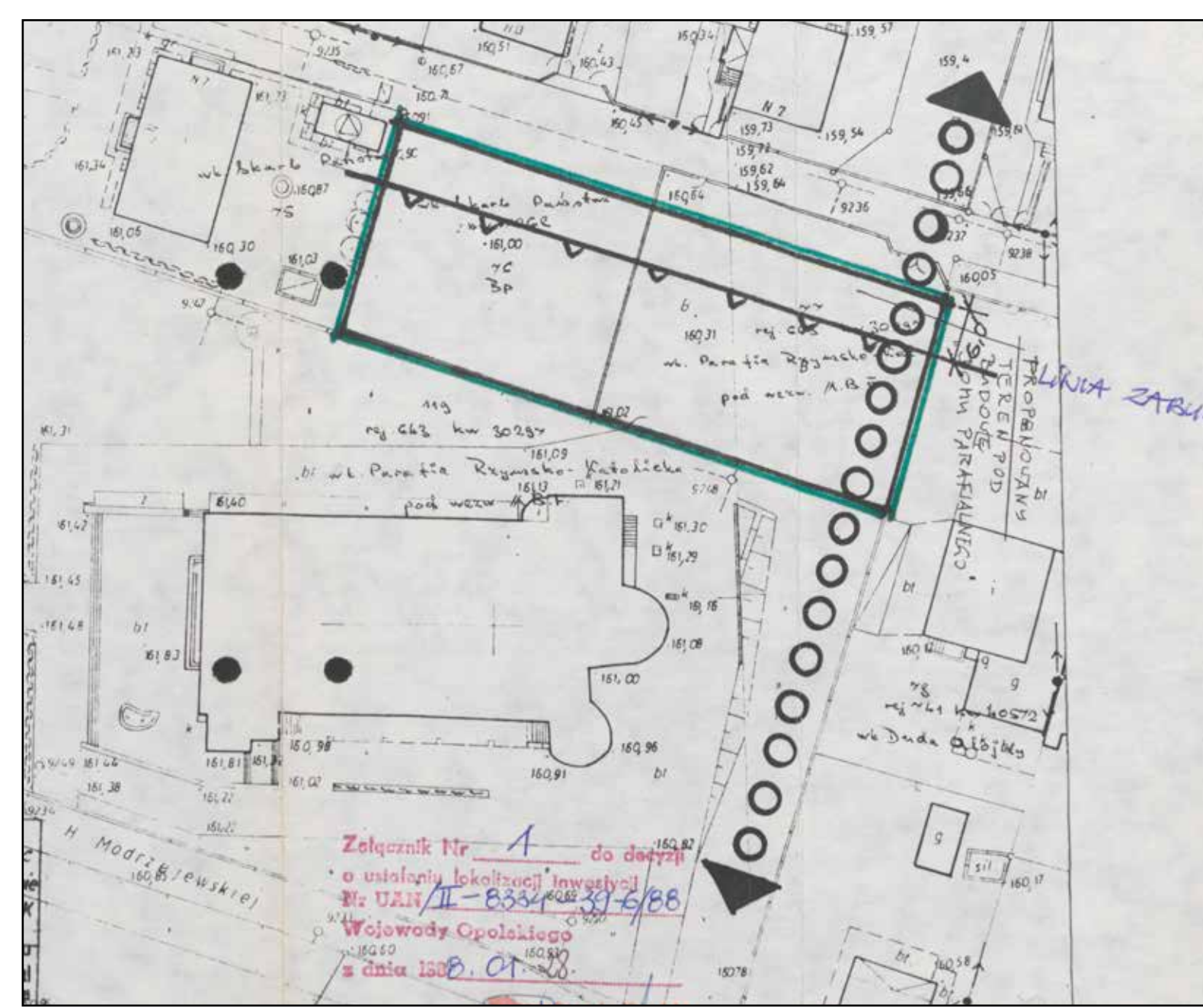
Nowy grudzicki kościół
[Ze zbiorów prywatnych rodziny Szczygiot]

Wyjazd do kościoła w Groszowicach „na roczek” 07.03.1929 r.
[Ze zbiorów prywatnych Pani Katarzyny Kaniut]

Zdjęcie z poświęcenia budowy kościoła
[Ze zbiorów prywatnych Pani Beaty Orel]

Mapa ewidencyjna gruntów, na której zaznaczony jest kościół w Grudzicach
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/2026/2389]

NADLEŚNICTWO

W XVIII w. po przejęciu Śląska przez Prusy, na mocy edyktów i zarządzeń wydanych przez Fryderyka II Hohenzollerna rozpoczęto planową gospodarkę leśną. Zerwano wówczas z gospodarką plądrowniczą i dokonano pierwszych pomiarów areалу leśnego. Po dziś dzień funkcjonuje w lasach wprowadzony wówczas regularny podział powierzchni.

Ogromne znaczenie dla mieszkańców Grudzie miało lokalne nadleśnictwo. Przechowywane w Archiwum Państwowym w Opolu materiały dotyczące Nadleśnictwa Grudzie (*Oberförsterei Grudschütz*) sięgają 1794 roku i dotyczą spraw ochrony lasów. Nadleśnictwo to było jednym z największych i najprężniej działających ośrodków tego typu w okolicy. Siedziba nadleśnictwa od samych początków mieściła się przy obecnej ul. Groszowickiej. Na przestrzeni lat budynek uległ przebudowie i jest obecnie siedzibą Nadleśnictwa Opole.

Wprowadzenie nowoczesnej gospodarki leśnej w Grudziecach zawdzięcza się nadleśniczemu Hugo von Ehrensteinowi, który pełnił tę funkcję w latach 1881-1904. Za swój wkład w rozwój podległej mu jednostki został odznaczony Orderem Korony. Ostatnim przedwojennym nadleśniczym był Georg Baule.

Nadleśnictwo, oprócz spraw związanych z regulacją drzewostanu i przeprowadzaniem nowych nasadzeń, zajmowało się również pracami melioracyjnymi i budową dróg leśnych. Mieszkańcy Grudzie często uczestniczyli w tych działaniach.

Pocztówka z pozdrowieniami z Grudzie, na której widoczny jest budynek Nadleśnictwa

[Źródło: <https://fotopolska.eu/42624,foto.html>, dostęp 26.05.2021 r.]

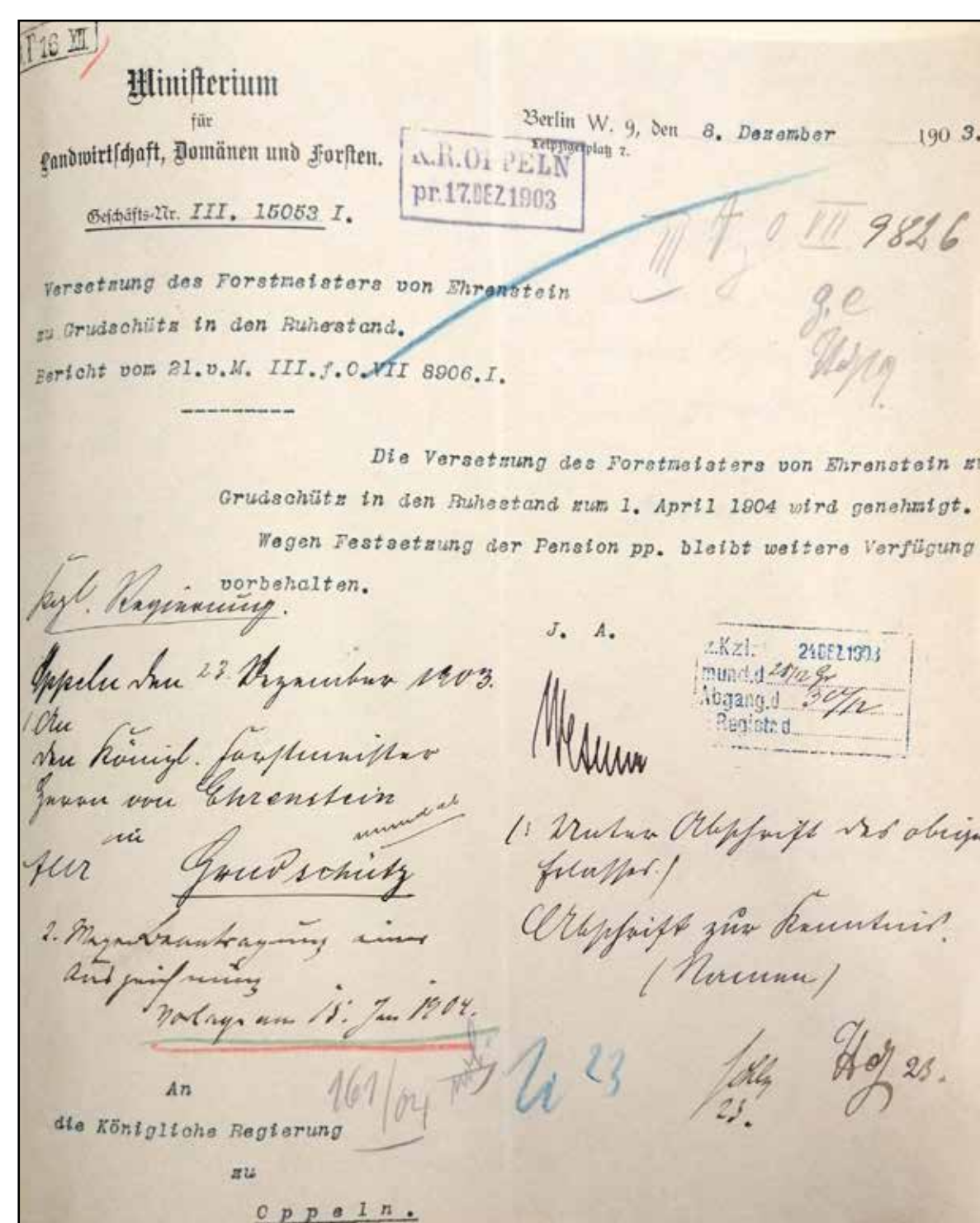

Pocztówka z pozdrowieniami z Grudzie, na której widoczny jest budynek Nadleśnictwa

[Ze zbiorów prywatnych Pani Beaty Orel]

Z ogłoszeń w lokalnej prasie wynika, że drewno pozyskane z wycinek regulujących drzewostan sprzedawano mieszkańcom okolicznych wiosek.

Po II wojnie światowej majątek nadleśnictwa został przejęty na Skarb Państwa. Na podstawie dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 12.12.1944 r. powołano m.in. Nadleśnictwo Grudzie, Dąbrowa Opolska i Krasiejów. Grudzie stały się dzielnicą Opola w 1975 r., jednakże dopiero w 1995 r., w wyniku rewizyjnego planu urządzenia lasów, grudzieckie lasy zostały włączone w skład Nadleśnictwa Opole.

Pismo dotyczące „przejścia w stan spoczynku” Hugo von Ehrensteina

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/1191/27/102840]

Post-Nr.	Schutzbezirk	Holzart	Sortiment	Stück	fm	rm	Bemerkungen.
1	Malino, Tot.	Fichten	Stämme I.-III. Kl.	6	5,47	—	
2	Rafel, Gräfenort und Schulenburg, Tot.	Kiefern	" II. "	52	60	—	meist blau und trocken.
3	Malino und Grudschütz	"	" III. "	64	75	—	Desgl.
4	Rafel und Schulenburg	"	" IV. "	368	237	—	"
5	Gräfenort	"	" V. "	940	608	—	"
6	Malino und Grudschütz	"	" VI. "	972	657	—	"
7	Rafel	"	" VII. "	1119	349	—	"
8	Gräfenort	"	" VIII. "	3392	1117	—	"
9	Schulenburg	"	" IX. "	659	210	—	"
10	Malino	"	" X. "	1605	552	—	"
11	Grudschütz	"	" XI. "	338	121	—	"
12	Rafel, Gräfenort und Malino	Fichten	" I. "	30	69	—	trocken meist entripet.
13	Rafel, Gräfenort und Schulenburg	"	" II. "	57	72	—	Desgl.
14	Malino	"	" III. "	225	292	—	"
15	Rafel, Gräfenort und Schulenburg	"	" IV. "	527	353	—	"
16	Malino und Grudschütz	"	" V. "	707	499	—	"
17	Rafel, Gräfenort und Schulenburg	"	" VI. "	1222	413	—	"
18	Malino und Grudschütz	"	" VII. "	1373	439	—	"
19	Grudschütz	"	" VIII. "	227	57	—	"
20	Rafel	"	" IX. "	95	—	—	trocken.
21	Gräfenort und Malino	"	" X. "	98	—	—	Desgl.
22	Rafel	"	" XI. "	212	—	—	"
23	Gräfenort und Malino	"	" XII. "	110	—	—	"
24	Rafel, Gräfenort Schulenburg u. Malino	"	" XIII. "	473	—	—	"
25	Rafel u. Gräfenort	Kiefern	Rughölzer angespalten	—	—	954	Zementbohlen 1,5 m lang, ungehäut.
26	Schulenburg u. Malino	"	Desgl.	—	—	605	Desgl.
27	Grudschütz u. Derschau	"	"	—	—	285	"
28	Rafel, Schulenburg u. Grudschütz	"	Rughölzer	—	—	897	3 m lang, ungehäut.
29	Grudschütz und Derschau	"	"	—	—	291	2,5 m lang, ungehäut.
30	Gräfenort, Malino und Schulenburg	Fichten	Rughölzer II. Kl. angespalten	—	—	599	Zellulosebohlen 2 m lang, zum Teil gehäut.
31	Desgl.	"	Rughölzer	—	—	273	Desgl.

Ogłoszenie o sprzedaży drewna w Nadleśnictwie Grudzie

[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, *Oppelner Kreis-Blatt*, 1908]

MNIEJSZOŚĆ POLSKA

Okres przypadający po I wojnie światowej to moment ogromnej aktywizacji społeczności grudzickiej. Mimo iż działania wojenne toczyły się z dala od wsi, to odcisnęła ona swoje piętno na tu-tejszej społeczności, gdyż wielu mieszkańców Grudzic poległo na froncie.

Ludność zamieszkująca Grudzice od pokoleń przywiązana była do języka polskiego oraz wiary przodków. Prawie 90% mieszkańców postugiwało się językiem polskim.

Pod koniec XIX wieku mieszkańcy wsi czytali polskie czasopisma, m.in. „Katolika” oraz „Gazetę Opolską”. W latach 20-tych XX wieku grudziczanie prenumerowali aż 9 polskich tytułów.

Nie dziwi więc fakt, że wraz z zakończeniem wojny mieszkańcy Grudzic związali swe losy z odradzającym się państwem polskim. Na konferencji pokojowej w Paryżu zapadła decyzja, że o losach Śląska zadecyduje plebiscyt. W związku z tym ludność zamieszkująca te tereny nie pozostała bezczynna i pomimo wielu szykan ze strony niemieckiej aktywnie dążyła do wzmocnienia polskości.

Jedną z wyróżniających się postaci, biorących czynny udział w budowaniu polskości na Śląsku Opolskim, był urodzony w Grudzicach dnia 29.12.1902 r. **Jan Adamek**. Pochodzący z niezamożnej rodziny robotniczej, najmłodszy z dzieci Michała Adamka i Franciszki z domu Gnyp szybko musiał wkroczyć w dorosłe życie. W 1916 roku przedwcześnie ukończył szkołę powszechną w Grudzicach, po czym został skierowany do pracy. Jego ojciec pracował najpierw na kolei, a następnie podczas I wojny światowej w zakładach wojskowych w Opolu. Zmarł w 1918 roku. Młody Jan wraz z rodzeństwem swoją pracą zarobkową pomagał w utrzymaniu domu rodzinnego. Mimo tego angażował się w akcję plebiscytową oraz brał udział w III powstaniu śląskim jako łącznik. Był aktywnym członkiem harcerstwa w Opolu. Eetatowo pracował w biurze Związku Polaków w Niemczech, później Towarzystwa Szkolnego na Śląsk Opolski, prowadził jednocześnie Powiatową Bibliotekę Polską w Opolu. Od 1936 roku pracował w Związku Spółdzielni Polskich w Niemczech, najpierw w Opolu, potem we Wrocławiu.

Zaproszenia pojawiające się w lokalnej prasie do udziału w wydarzeniach organizowanych przez grudzicką społeczność

[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, *Gazeta Opolska*, 1920]

Spotkania przedstawicieli Związku Polaków w Niemczech przy ul. Strzeleckiej, lata 30-te XX w.

[Ze zbiorów prywatnych Pani Katarzyny Kaniut]

W okresie międzywojennym między innymi z jego inicjatywy w Grudzicach powstały:

31 lipca 1924 r. Towarzystwo Młodzieży Polsko-Katolickiej. Jego prezesem zostaje Franciszek Kornek, zastępcą Karol Stateczny, sekretarzem Jan Adamek i skarbnikiem Ignacy Strzyż. Po roku działalności Towarzystwo to liczyło już ponad 30 członków.

Staraniem tegoż Towarzystwa w 1925 roku założono towarzystwo śpiewu pod nazwą „Jutrzenka”, liczące 20 członków, a istniejące do 1932 r. Prezesem tego Towarzystwa został Franciszek Buhl.

W międzyczasie powstaje również współtworzona przez Adamka świetlica o nazwie „Tovoli” w lokalu Pawła Leluszka.

W 1926 roku założono Polski Klub Sportowy „Bolko”, który istniał do 1931 roku, a w którym uprawiano przede wszystkim piłkę nożną.

Ponadto, w latach 1925-1939 działała w Grudzicach polska szkoła mniejszościowa. Nauczał w niej nauczyciel Tomasz Labuzga, a jednym z członków komitetu założycielskiego był Jan Adamek. Do szkoły tej uczęszczały jego trzy córki: Zofia, Maria i Irena.

Należy również wspomnieć o utworzonej w 1927 r. w Grudzicach bibliotece polskiej, liczącej około 200 woluminów. Bibliotekarzem został Piotr Linkert II.

W ramach swojej działalności mniejszość polska organizowała w Grudzicach dodatkowe, prywatne kursy języka polskie-

go dla dzieci i dorosłych. Prowadziła te kursy nauczycielka urodzona w Berlinie, Stefania Momodt. Zajmowano się także teatrem amatorskim, wystawiając różne sztuki teatralne, m. in. „Maccocha”, „Posąg w kominie”, „Kominiarz i młynarz”, „Żyd w becze” czy „Stowiczek”.

Zespół teatru kukielkowego w Opolu wyprowadził piękną sztukę, sprawiając zebranych dzieciom, młodzieży oraz starszemu społeczeństwu wielką radość
Fot. P. Wiedera, Opole

DZIELNICA I

Grudzice — Obchód 13-letniej rocznicy istnienia Polsko-Katolickiego Tow. Młodzieży

Dnia 4 listopada br. obchodziło Towarzystwo Młodzieży w Grudzicach 13-letnią rocznicę swego istnienia. Uroczystość zagał prezes towarzystwa p. Adamek, który następnie w krótkim zarysie przedstawił rozwój Towarzystwa Młodzieży w Grudzicach. Za wytrwałą pracę zarządowi i członkom towarzystwa podziękowali i złożyli życzenia, wiceprezes Towarzystwa Młodzieży na Śląsku Op. p. Wawrzynek, dyr. Banku Ludowego w Opolu p. Gadziński i inni. Kilka deklamacyj i wspólny śpiew wywołały wesoły nastrój. Po dłuższym przemówieniu p. dyr. Gadzińskiego odbyła się zabawa towarzyska.

Informacja o obchodach 13-lecia powstania Polsko-Katolickiego Towarzystwa Młodzieży w Grudzicach

[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, *Młody Polak w Niemczech*, 1937]

MNIEJSZOŚĆ POLSKA

Organizowano również dla dzieci kolonie letnie w Polsce, których konwojentem przez prawie 10 lat był Jan Adamek.

Grudzickie kobiety bardzo aktywnie włączyły się w propagowanie polskich wartości. Poza udziałem we wszystkich wspomnianych inicjatywach, założyły w 1931 r. koło Towarzystwa Polek, którego prezeską została Małgorzata Ziolkowska. W 1937 r. liczyło ono 24 członkinie.

We wrześniu 1939 roku, wraz z innymi działaczami na rzecz polskości, Jan Adamek został aresztowany przez Gestapo. Osadzony został najpierw w więzieniu w Opolu, a następnie w obozie koncentracyjnym w Buchenwaldzie, w którym spędził cały okres wojny. Latem 1945 roku wrócił do rodzinnych Grudziec, ponownie aktywnie włączając się w odbudowę życia polskiego. Podjął pracę w Spółdzielni Samopomocy Chłopskiej „Rolnik”, a następnie został sekretarzem i przewodniczącym Gminnej Rady Narodowej w Grudziecach. Ponadto prowadził lokalną filię biblioteki publicznej w Grudziecach. Zawodowo pracował do 1962 roku. Zginął tragicznie w wypadku samochodowym w podopolskich Przyworach dnia 27 lipca 1973 roku. Jego imieniem nazwano jedną z ulic w Opolu-Grudziecach.

Wraz z Janem Adamkiem aresztowano i wywieziono do obozów w Buchenwaldzie i Sachsenhausen Franciszka Buhla wraz z synem Franciszkiem, Wincentego Piechotę, Wawrzyńca Świerzy, Józefa Dobisa, Piotra Linkerta, Franciszka Pandzę, Bernarda Dudę i Piotra Nolepę.

Franciszek Buhl urodził się 26 lutego 1893 r. w Opolu. Jego rodzina pochodziła z Falmirowic. Po ukończeniu szkoły wyjechał z kraju w poszukiwaniu pracy, przebywał m.in. w Szwajcarii, Włoszech i Francji. W 1914 r. został wcielony do armii niemieckiej i do 1918 r. brał czynny udział w walkach na froncie zachodnim. Po tym okresie przez 3 lata przebywał na terenie centralnej Polski. Po powrocie do rodzinnej miejscowości stał się czynnym organizatorem życia polskiego. Został zaprzyszczony na dowódcę grudzickiego oddziału Polskiej Organizacji Wojskowej Górnego Śląska. W czasie II powstania śląskiego był członkiem grupy Szymona Koszyka i brał m.in. udział w potyczce pod Kosorowicami. Z powodu szykan ze strony bojówek niemieckich wyjechał z kraju i powrócił dopiero w okresie kampanii plebiscytowej. Wstąpił w szeregi Policji Górnego Śląska i ochraniał propolskie wieśmi mieszkańców Grudziec i innych wsi. W trakcie III

powstania śląskiego powołany został do żandarmierii polowej i walczył m.in. w rejonie Góry św. Anny, Błotnicy Strzeleckiej i Jemielnicy.

Pomimo że w wyniku plebiscytu Grudziec pozostały w granicach Niemiec, Franciszek Buhl aktywnie działał na rzecz mniejszości polskiej i propolskich mieszkańców wsi. Pełnił funkcję sekretarza Związku Polaków w Niemczech. Zorganizował komitet założycielski polskiej szkoły w Grudziecach. Zainicjował działalność koła Związku Młodzieży Polsko-Katolickiej. W 1928 r. udostępnił swój dom na polską świetlicę, w której odbywały się kursy języka polskiego, historii oraz śpiewu, a także zbiórki harcerzy i zuchów oraz spotkania członków klubu sportowego „Bolko”. Znajdowała się tu również biblioteka polska. W 1929 r. został członkiem rady nadzorczej Banku Rolników w Opolu. Po aresztowaniu we wrześniu 1939 r., gdy przebywał w obozie koncentracyjnym w Buchenwaldzie, wstąpił do obozowego ruchu oporu. W czasie jego pobytu w niewoli, ówczesne władze dokonały konfiskaty jego majątku, a rodzina została zesłana na roboty przymusowe w głąb Niemiec.

Po zakończeniu działań wojennych, w 1945 r. Franciszek Buhl powrócił do Grudziec. Jak sam wspomina: „z obozu koncentracyjnego, niestety nie powrócił mój zięć, Wawrzyńiec Świerzy. Zginął w czasie nalotu amerykańskiego na Buchenwald, nie doczekałszy bliskiego już wyzwolenia oraz tego, co było

przedmiotem gorących marzeń nas wszystkich - przyłączenia naszej ziemi rodzinnej, Opolszczyzny, do Polski”.

Po powrocie włączył się w odbudowę ziem śląskich. Działał m.in. w komisji weryfikacyjnej powiatu opolskiego. Zainicjował odbudowę grudzickiej szkoły oraz reaktywację Banku Rolników w Opolu. W latach 1945-1946 sprawował funkcję sołtysa wsi Grudziec. Od 1946 r. był członkiem Związku Bytych Powstańców Śląskich i Związku Bytych Więźniów Politycznych (późniejszy ZBoWiD). Od 1957 r. był prezesem grudzickiego koła Towarzystwa Rozwoju Ziemi Zachodnich.

Dnia 2 września 1919 r. ożenił się z wdową Marią Piechotą z domu Furgatz. Historia ich miłości jest gotowym scenariuszem na film. Jak podają wnuki pary, Franciszek złożył obietnicę pierwszemu mężowi Marii, że w wypadku jego śmierci na froncie zaopiekuje się małżonką i ich 5 dzieci. Niestety, zgodnie z przeczuciami, Ignacy Piechota poległ pod Verdun. Franciszek po wojnie wrócił do Grudziec i odwiedził wdowę. „Zajrzał do Marii raz i drugi. Drew narąbał, dzieckom bombonów przyniósł, coś tam przy chatupie naprawił. Ani się obejrżeli, jak na nich miłość spadła i doprowadziła przed ołtarz w groszowickiej farze. Za młodą parą dreptały w orszaku ślubnym sieroty po Ignacym: córki Maria i Lucja, synowie Paweł, Teodor i Wincenty; dziś żadne z tej linii nie żyje. A u Marii (...) i Franciszka Buhlow niemal co rok to prorok. Potem przyszli na świat Józef, Anna, bliźniaczki Franciszka i Martyna, wreszcie oczko w głowie wszystkich - Magdalena”.

Dom rodzinny Buhlow znajduje się przy ul. Strzeleckiej i do dziś zamieszkiwany jest przez potomków Franciszka i Marii.

Franciszek Buhl zmarł 6 marca 1958 r. w Grudziecach i został pochowany na lokalnym cmentarzu. Jedną z ulic w sąsiednich Groszowicach do dziś nosi jego imię.

Czytajcie polską książkę!
Biblioteki Towarzystwa Czyteln Ludowych znajdują się w następujących miejscowościach:
Dębienice: u p. Dylały,
Stare Budkowie: u p. Jana Wochnika,
Nowe Budkowie: u p. Jana Schwedy,
Brynica: u p. Bartomieja Patrzka,
Ługniań: u p. St. Schwierca,
Węgry: u p. Bl.-Langosza,
Szczedrzyk: u p. Józefa Hалуpeczka,
Chrąsty: u p. Bresińskiego,
Zuzela: u p. Józefa Niewaldy,
Popielów: u p. Pawła Poloka,
Siołkowie: u p. Jakuba Kani,
Wielki Dobrzyń: u p. Jakuba Warzechy,
Zakrzów-Opole: u p. Bągorskiego,
Gosławice: u p. Sychalskiego,
Król. Nowawieś: u p. P. Glatkiego,
Groszowice: u p. Ign. Drzymaly,
Kosorowice: u p. Jana Kowola,
Zwonice: u p. Małozka,
Bładacz: u panny Przybylskiej,
Złotniki: u p. Rziłki.
T. Koraszewski, Opole.
Oprócz tego nadejdą wkrótce nowe książki dla Pruskowa, Komprachcic, Chrościny, Wojtowejwsi, Czarnowas, Małego Dobrzyńa, Żelaznej, Wielkich Zimnic i innych wsi.
Biblioteki posiadają książki dla starszych i dzieci treści rozmaitej, więc niech każdy korzysta z biblioteki jak najwięcej, tem więcej, że pożyczka się każdemu bezpłatnie.
U bibliotekarzy można zapisywać się także na członków Tow. Czyteln Ludowych. Składka wynosi tylko 10 fen. na miesiąc.
Książki prosimy nie przetrzymywać dłużej, niż 2 tygodnie, aby i inni coś mieli z nich.
Bibliotekarzy prosimy, aby na zebraniach towarzystw polecali książki i o ile możności wyznaczyl pewne godziny w tygodniu — najlepiej w niedziele po kościele — w których książki wypożyczają.
Z a r z ą d.

Pojawiające się w lokalnej prasie zaproszenia do udziału w wydarzeniach organizowanych przez grudzicką społeczność

[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, *Gazeta Opolska*, 1920]

Przedstawienie teatralne w Grudziecach

[Ze zbiorów prywatnych Pani Katarzyny Kaniut]

STRAŻ POŻARNA

Podwaliny Ochotniczych Straży Pożarnych w Królestwie Pruskim stanowiły tzw. Spritzenverbände - związki sikawkowe. Powołano je na podstawie § 139 - Feuerlöschwesen - Ustawy o właściwości organów administracji i sądów administracyjnych z 1 sierpnia 1883 r. Zapewnienie ochrony przeciwpożarowej było wówczas obowiązkowe.

Według sprawozdań statystycznych dotyczących stanu ochrony przeciwpożarowej powiatu opolskiego z 1914 r. w Grudzicach funkcjonowała jednostka opisana jako Spritzenverband. Zespół liczył 10 członków. Na stanie posiadał 4-kołową sikawkę i 2-kołową cysternę na wodę, 3 drabiny, 4 bosaki i 100 metrów węży pożarniczych. Ogromnym problemem był dostęp do wody. Z pisma z dnia 2 października 1919 roku do Landrata opolskiego wynika, że najbliższy staw, z którego woda nadaje się do celów gaśniczych, znajdował się w Malinie. W pozostałych miejscowościach woda czerpana była z ogólnodostępnych studni. W dokumencie wspomina się o konieczności zapewnienia odpowiedniego zbiornika na wodę dla wsi Grudzice, gdyż bez niego niemożliwe jest zapewnienie bezpieczeństwa pożarowego.

Ochotnicza Straż Pożarna w Grudzicach została powołana 21 sierpnia 1927 r. Pierwszym komendantem został wybrany Pansa, natomiast jego zastępcą był Francziok. We wrześniu 1927 r. nastąpiła zmiana na stanowisku komendanta, od tej pory funkcję tę sprawował Franciszek Famula. Druh Famula pełnił służbę do końca II wojny światowej.

Wyszkoleniem ochotników z Grudzic zajęła się jednostka OSP z Nowej Wsi Królewskiej.

Grudziczcy strażacy, lata 90-te XX wieku
[Ze zbioru fotografii OSP w Grudzicach]

W latach 30-tych XX wieku grudzicka straż otrzymała pierwszy wóz bojowy z motopompą (przerobiony z auta osobowego). Prowizoryczny wóz służył strażakom do 1954 r.

Początkowo funkcje strażnicy pełnił budynek przy ul. Groszowickiej. Jednakże był on niewystarczający dla potrzeb OSP. Budynek stanowił jednocześnie areszt.

W latach 60-tych XX wieku, w ramach czynu społecznego, wybudowano nową remizę strażacką przy dzisiejszej ul. Młodej Polski.

Ochotnicza Straż Pożarna w Grudzicach funkcjonuje do dziś i stanowi część Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego w Polsce.

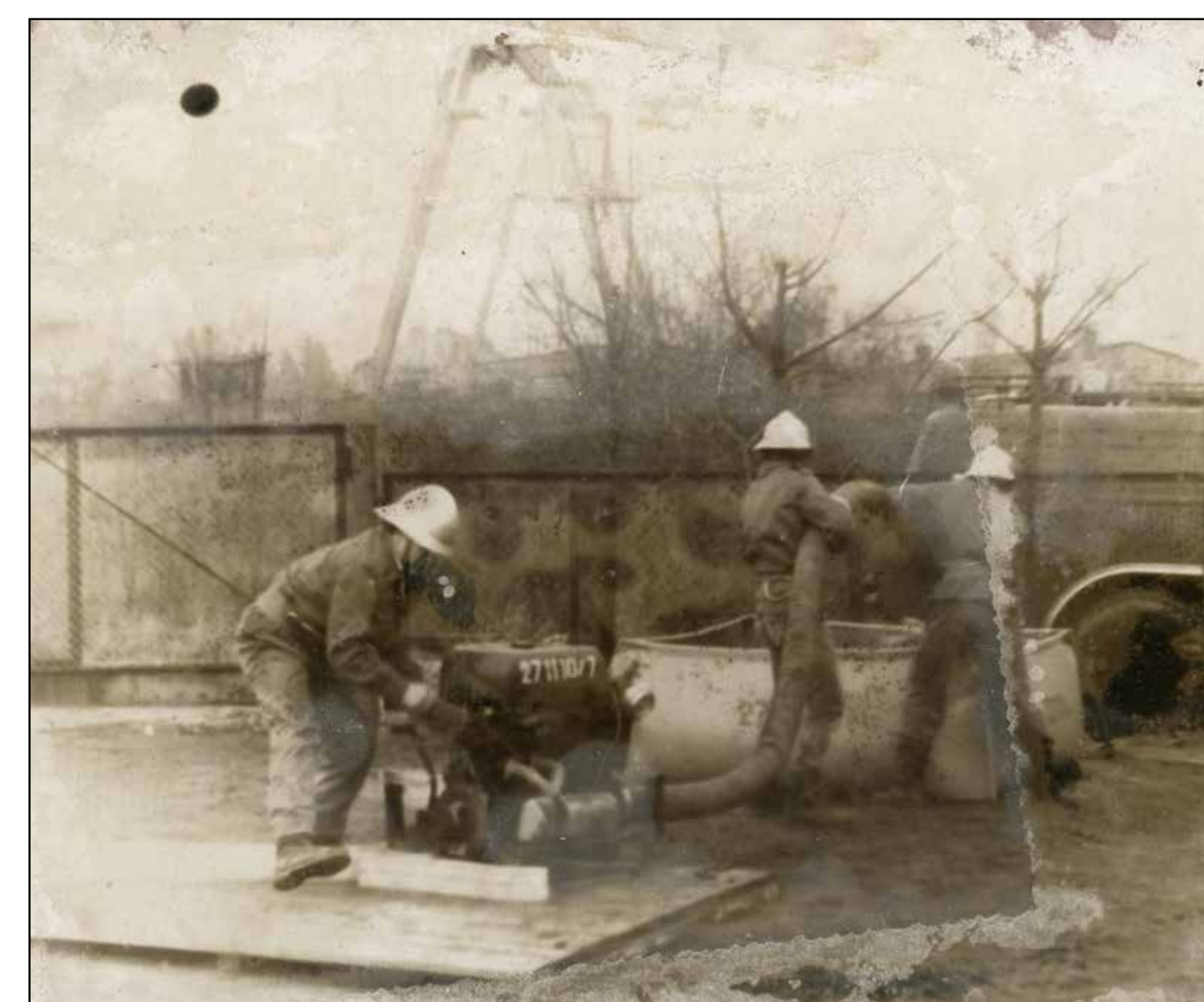
Proporczyk z okazji 55-lecia OSP w Grudzicach
[Ze zbiorów prywatnych rodziny Krawiec]

Stück	Maß	Gegenstand	Qualität	Dimension	Preis	Geldbetrag
200 m		Feuerwehrschauch mit Schlauchkopf und Schlauchanten	Kombination 44 mm Ø	1,70	340.-	
		Verpackung			RM 342.-	
Betrag dankend erhalten!						
Zahlbar innerhalb 14 Tagen nach Rechnungsdatum netto!						

Rachunki na zakup wyposażenia dla grudzickich strażaków
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/2/1119]

Zdjęcie z obchodów 55-lecia OSP w Grudzicach w 1982 r.
[Ze zbioru fotografii OSP w Grudzicach]

W akcji w 1979 r.
[Ze zbioru fotografii OSP w Grudzicach]

SZKOŁA

Szkoła w Grudzicach została wybudowana w 1892 r. Do tego czasu dzieci uczęszczały do oddalonej o 3 km szkoły w Malinie. Starania o własną placówkę oświatową przedstawiciele Grudzic podjęli już w roku 1877. Jednakże działania te pozostały bez echa aż do roku 1892.

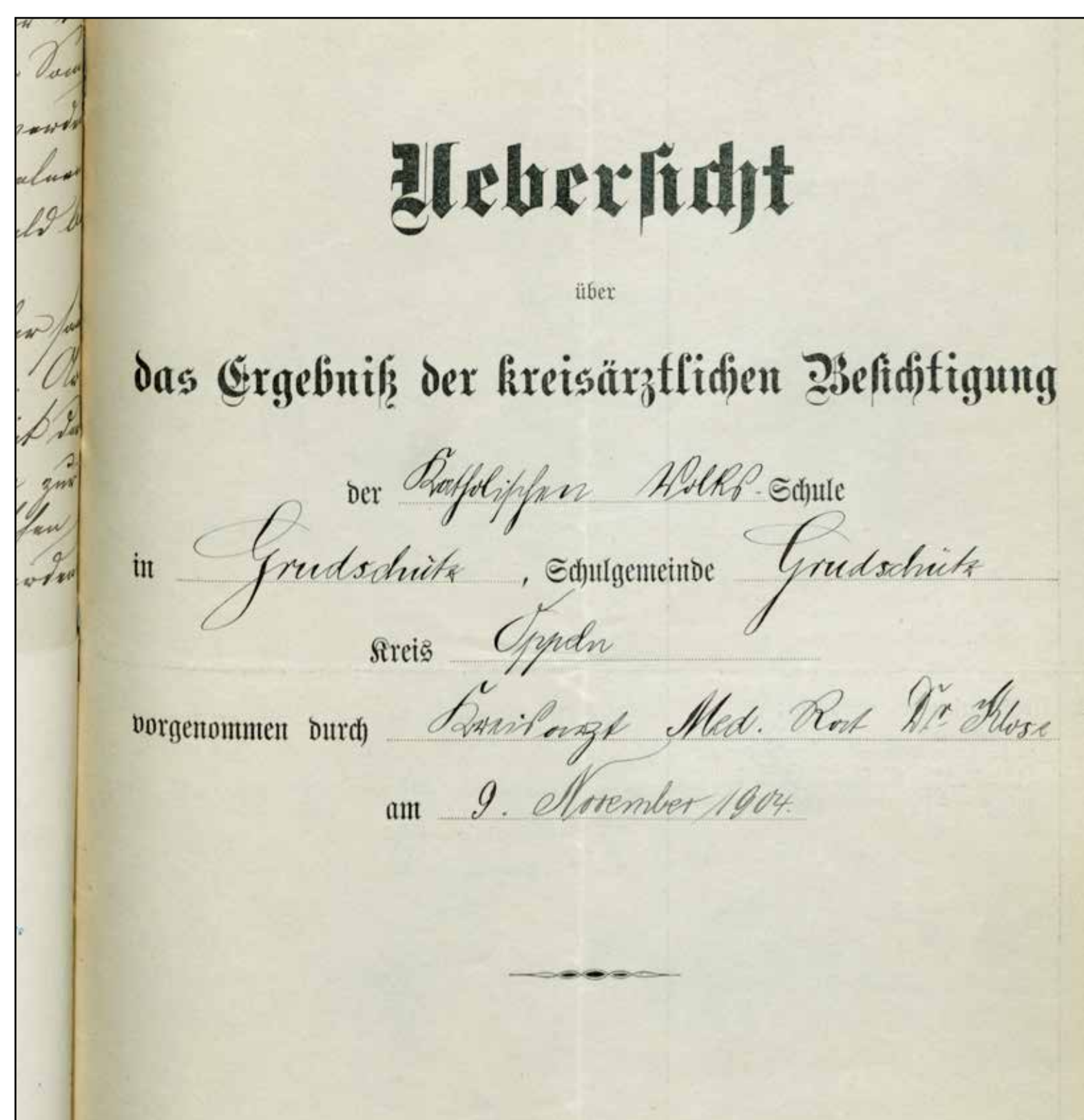
Od tego momentu uczniowie z Grudzic uczęszczały do szkoły mieszczącej się przy ul. Groszowickiej. Początkowo budynek zawierał 2 sale lekcyjne i mieszkanie dla kierownika szkoły, którym został Johannes Piechotta. Nauka odbywała się w języku niemieckim i polskim. Placówka finansowana była z pieniędzy gminy. Wraz ze wzrostem liczby dzieci uczęszczających do szkoły konieczna stała się rozbudowa placówki. Początkowo dobudowano korytarz i dwie sale, a następnie również piętro, w 1914 r. zaś część mieszkalną od strony zachodniej. Zgodnie z przekazami ustnymi, placówka oświatowa funkcjonowała nieprzerwanie do stycznia 1945 r. Po tym czasie zabudowania szkolne padły ofiarą pożaru wywołanego przez wycofujące się wojska niemieckie. Wraz z zabudowaniami zniszczeniu uległy również akta szkolne. Aby zapewnić ciągłość nauki grudzickim dzieciom, zajęcia szkolne przeprowadzano w przystosowanych pomieszczeniach zastępczych w budynku przy dzisiejszej ul. Morcinka. W tym samym czasie powołano Komitet Odbudowy Szkoły z serysem Franciszkiem Buhlem na czele. Nowy budynek szkolny oddano do użytku jesienią 1948 r., jednakże inwestycję oficjalnie zakończono w 1954 r. W latach kolejnych pojęto

Uczniowie Szkoły Podstawowej w Grudzicach, rok szkolny 1970/1971
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/2926/639]

starania o powstanie sali gimnastycznej. Lekcje wychowania fizycznego odbywały się na korytarzu szkolnym. Uczniowie grający w piłkę ręczną w ramach Szkolnego Koła Sportowego ćwiczyli w hali Zakładów Naprawczych Taboru Kolejowego. Decyzja o przysposobieniu jednego z budynków gospodarczych na salę zapadła w 1968 r. Dzięki zaangażowaniu rodziców i grudzickiej społeczności nową salę oddano do użytku w 1970 r. W latach kolejnych dokonywano remontów i przebudowy obiektów szkolnych, m.in. zlikwidowano mieszkania dla nauczycieli.

Zabudowania te służą celom oświaty do dziś. Nadal mieści się tam Publiczna Szkoła Podstawowa nr 26 im. Księżąt Opolskich.

Sprawozdanie z wizytacji lekarza powiatowego w szkole w Grudzicach

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/1191/3/3598]

Zdjęcie budynku szkoły w Grudzicach

[Ze zbiorów prywatnych Pani Beaty Orel]

Zdjęcia uczniów i nauczycieli szkoły w Grudzicach

[Ze zbiorów prywatnych rodziny Bartosz]

CIEKAWY Miejsca

Pomimo że wszystkie ulice Grudzie mają swoje nazwy, wielu rdzennych mieszkańców posługuje się nazwami historycznymi. I tak określenie „jadę na Gbure” znaczy tyle samo co jadę na ulicę Groszowicką. W tym przypadku nazwa Gbure nie określa osoby nieprzyjemnej, tylko rolnika, gospodarza (słowo gbur pochodzi z niem. Gebauer). Pierwszą ulicą Grudzie była właśnie Groszowicka, stąd też ten fragment wsi nazwano Gburami.

„Piolski” lub „Piaski” to określenie, którym nazywano dzisiejsze ulice Leśmiana i Morcinka. Przyczyna była prosta. Znajdowała się tu bardzo nieurodzajna ziemia, po prostu piasek.

Kolejne nazwy to „Stara droga/Stara droga” i „Ławkowa droga/Ławki”. Są to dwie drogi prowadzące do sąsiedniej Nowej Wsi Królewskiej. Pierwsza prowadzi od ul. Strzeleckiej. Jest to obecna ul. Królowej Jadwigi. Druga biegnie od ul. Młodej Polki - dzisiejsza ul. Wyspiańskiego.

„Damska droga” to leśna droga prowadząca do wsi Dębie.

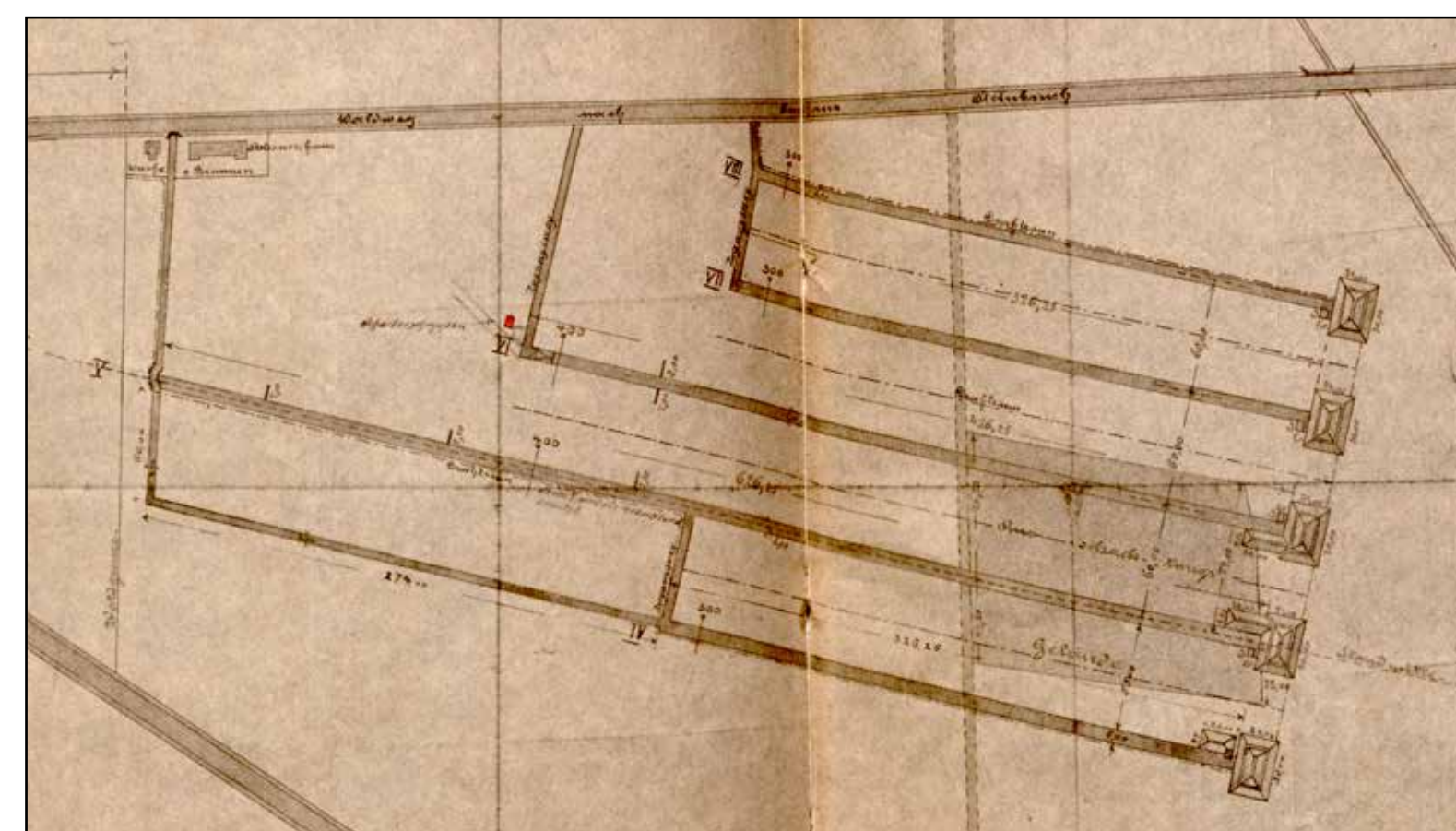
„Dambino” to nazwa parku leżącego obok boiska sportowego. Został on przekazany do użytku mieszkańcom w 1951 r. przez tutejsze Nadleśnictwo. Obecnie jest to miejsce znajdujące się pod ochro-

ną, tzw. użytek ekologiczny - „Grudzicki Grąd”. Celem ustanowienia tego użytku jest ochrona obszaru o wybitnych walorach przyrodniczych, związanych z zachowaniem ekosystemu grądu ze stanowiskami rzadkich i chronionych gatunków roślin (m.in. cieszyńianka wiosenna) oraz ze względu na znaczenie tego ekosystemu dla zachowania różnorodności biologicznej.

Mało kto pamięta, że wśród grudzieńców popularne były wyjazdy nad „Egipt”. Była to nazwa nieistniejącego już stawu położonego obok parku. W latach 70-tych został on z niewiadomych przyczyn zasypany. O miejscu tym krążyły opowieści, że znajdował się tam zamek lub jakiś zajazd, który się zapadł.

W Grudzie znajduje się również strzelnica. Obecnie zarządza nią Zarząd Okręgowy Polskiego Związku Łowieckiego w Opolu. Jednakże istniała tu już na początku XX w. Był to teren należący do grudzieńskiego Nadleśnictwa, wykorzystywany przez żołnierzy opolskiego garnizonu. Przez lata ulegała przebudowie, a dźwięk wystrzałów towarzyszył i towarzyszy nadal mieszkańcom Grudzie. Dziś strzelnica posiada 7 osi strzeleckich i 1 oś pistoletową. Ze stanowisk ćwiczebnych korzystać mogą myśliwi, osoby posiadające pozwolenie na broń, a nawet osoby nieposiadające pozwolenia na broń pod nadzorem prowadzącego strzelanie.

Na terenie Grudzie znajduje się boisko piłkarskie miejscowego klubu LZS Grudzie. Już przed II wojną światową istniał w Grudzie plac sportowy, na którym trenował klub sportowy „Bolko” Grudzie. Istniał on w latach 1921-1931. Główną dyscypliną była piłka nożna, a w następnych latach także piłka ręczna. Wiadomo, że w 1935 r. przedstawiciele Gminy Grudzie starali się o uzyskanie terenu do zaadaptowania na nowe, większe boisko sportowe. Prośbę tę skierowali do zarządu Nadleśnictwa Grudzie.

Plan przedstawiający położenie strzelnicy w Grudzie, 1910 r.
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/1191/5/1560]

Zawodnicy drużyny piłki nożnej
[Ze zbiorów prywatnych Pani Katarzyny Kaniut, lata 50-te XX wieku]

Z korespondencji wynika, że Nadleśnictwo zgodziło się na udostępnienie działki w zamian za inne grunty pozyskane od lokalnych rolników. Sprawa ta przed wojną nie doczekała się pomyślnego rozwiązania. Istniejące do dziś boisko sportowe powstało dopiero w latach 50-tych XX w., kiedy to Nadleśnictwo Państwowe odstąpiło na ten cel łąkę pod parkiem, służącą dawniej nadleśniczemu jako pastwisko.

Franciszek Wójcik w swoim warsztacie kowalim, który mieścił się przy ul. Strzeleckiej
[Ze zbiorów prywatnych Pani Katarzyny Kaniut, lata 80-te XX wieku]

Izba pamięci znajdująca się w szkole w Grudzie w 2010 r.
[Ze zbiorów prywatnych Pani Beaty Orel]

JERZY SZCZAKIEL

Jednym z najbardziej znanych mieszkańców Grudziec jest Jerzy Szczakiel. Ten urodzony 28 stycznia 1949 r. w Grudziecach polski żuźlowiec swojej rodzinnej miejscowości pozostał wierny aż do śmierci 1 września 2020 r.

Chociaż oficjalną karierę żuźlową rozpoczął w 1967 r. w Klubie Sportowym Kolejarz Opole, to jego przygoda z motocyklem rozpoczęła się znacznie wcześniej. Wszystko stało się za sprawą jego starszej siostry Renaty, która była pracownikiem poczty. W latach pięćdziesiątych poczta urządzała wyścigi kolarskie, które Renata często wygrywała. Wśród zdobytych nagród były m.in. trzy motocykle. Dwa z nich sprzedała, natomiast trzecią WFM-kę zostawiła w domu. Jurek miał wtedy 6 lat. Jak sam wspomina:

„kiedy Renata poszła gdzieś na dłużej (...), wtedy podkradałem jej ten motocykl i zaczynało się szaleństwo. Byłem zbyt mały, więc siadać na motocyklu musiałem z murka (...). Jeździłem po polnych drogach, a największym problemem było zejście z motoru. Znalazłem sobie koło domu niewielką polankę, wyrysowałem na niej niby łuk i trenowałem jego pokonywanie po kilkadziesiąt razy dziennie”.

W swojej karierze dość szybko zaczął odnosić sukcesy. W 1969 r. wygrał Turniej o Srebrny Kask, a debiut na indywidualnych mistrzostwach Polski w Rybniku w 1969 r. zakończył na 5. miejscu. Z Kolejarzem Opole wygrał II ligę i awansował do pierwszej. Rok później wraz z drużyną zajął 3. miejsce. 11 lipca 1971 r. na Stadionie Miejskim w Rybniku wraz z Andrzejem Wyglendą zdobył mistrzostwo świata par. Następnie na tym samym stadionie zo-

Jerzy Szczakiel ze swoimi kolegami z drużyny Kolejarza Opole (fot. Jerzy Stemplewski, lata 70-te XX wieku)

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/3790/144]

stał indywidualnym wicemistrzem Polski. Na 15. miejscu zakończył swój debiut w finale indywidualnych mistrzostw świata w szwedzkim Göteborgu. Również w 1971 r. zajął 3. miejsce w Turnieju o Złoty Kask oraz 2. miejsce w Memoriale Alfreda Smoczyka. Z kolei w 1972 r. w Lesznie został młodzieżowym indywidualnym wicemistrzem Polski.

Jego największym sukcesem było zdobycie 2 września 1973 r. na Stadionie Śląskim w Chorzowie tytułu indywidualnego mistrza świata. W ten sposób został pierwszym Polakiem, który zdobył ten tytuł. Jego sukces powtórzył dopiero w 2010 roku Tomasz

Gollob, a w latach 2019 i 2020 Bartosz Zmarzlik. W 1973 r. zajął 3. miejsce w Plebiscycie Przeglądu Sportowego na najlepszego sportowca Polski. Do ostatnich jego sukcesów należy zdobycie brązowego medalu drużynowych mistrzostw świata 1974 na Stadionie Śląskim w Chorzowie wraz z Janem Muchą, Zenonem Plechem i Andrzejem Jurczyńskim. W tym samym roku zajął drugie miejsce w Turnieju o Puchar Rybnickiego Okręgu Węglowego, a w 1975 r. odnotował zwycięstwo w Turnieju o Łańcuch Herbowy Miasta Ostrowa Wielkopolskiego.

Karierę zakończył w 1979 r., jednakże nie porzucił stadionu żuźlowego. W latach kolejnych próbował swoich sił jako trener. Od 2002 r. na torze żuźlowym w Opolu organizował cykliczny turniej „Mistrz Świata Jerzy Szczakiel zaprasza”.

Ożenił się w 1976 r. ze Stefanią Michalską. Małżeństwo doczekało się syna i dwóch córek.

W 2013 r. w uznaniu zasług dla sportu oraz miasta, jego imieniem nazwano rondo na skrzyżowaniu ulicy Strzeleckiej i obwodnicy Opola.

Jerzy Szczakiel zmarł 1 września 2020 r., a jego pogrzeb odbył się 5 września w rodzinnej Parafii w Opolu - Grudziecach. W jego ostatnim pożegnaniu prócz rodziny, przyjaciół i sympatyków wzięli udział również Andrzej Wyglenda, trener reprezentacji Polski Marek Cieślak, prezes PGE Ekstraligi Wojciech Stępniewski oraz prezydent Opola Arkadiusz Wiśniewski.

Został pochowany na grudzieckim cmentarzu.

Na motywach jego biografii powstał film fabularny *Poza układem*, nakręcony w 1977 r. W ramach cyklu *Asy żuźlowych torów* w 2006 r. została wydana jego biografia autorstwa Wiesława Dobruszka.

Jerzy Szczakiel na uroczystości nadania jego imienia rondo na skrzyżowaniu ulicy Strzeleckiej i obwodnicy Opola w 2013 r.

[Ze zbiorów prywatnych Pani Beaty Orel]

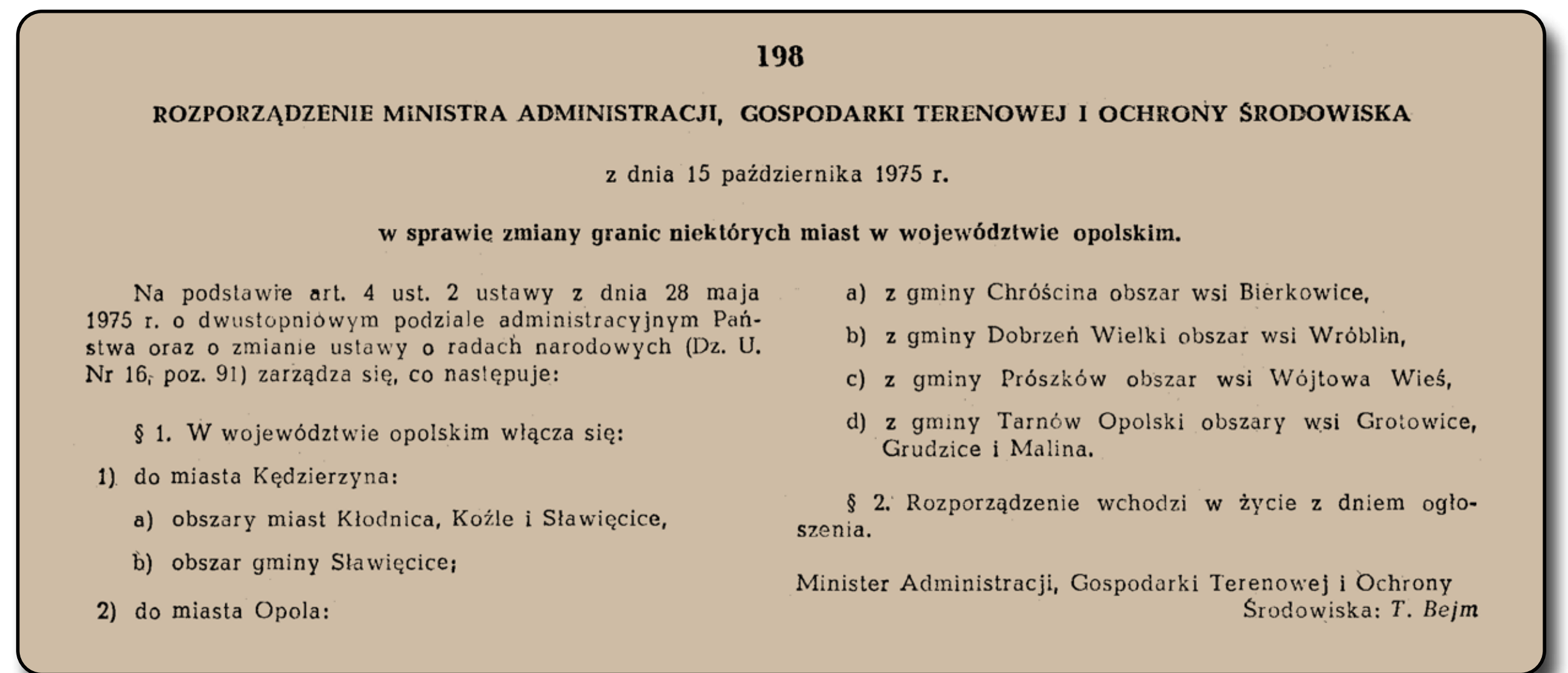

Jerzy Szczakiel - mistrz świata - na podium w Chorzowie w 1973 r. (fot. Jerzy Stemplewski)

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/3790/144]

PRZYŁĄCZENIE DO OPOŁA

Po II wojnie światowej Grudzice administracyjnie należały do gminy Nowa Wieś Królewska. W wyniku reformy administracyjnej z 1954 r. w Grudzicach utworzono odrębną gromadę. Następnie w 1972 r. miejscowość włączono do gminy Przywory. Stan ten funkcjonował jedynie dwa lata. Na mocy kolejnej uchwały z 1974 r. gminę Przywory wraz z Grudzicami włączono do gminy Tarnów Opolski. Wreszcie rozporządzeniem z 15 października 1975 r., Grudzice wraz z Grotowicami i Maliną zostały przyłączone do miasta Opola.

Rozporządzenie Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z 15 października 1975 r. w sprawie przyłączenia Grudzic do Opola

[<http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19750350197>, dostęp: 08.06.2021]

Plan sytuacyjny gminy Tarnów Opolski, do której należała wieś Grudzice

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/206/2]

Plan zagospodarowania przestrzennego Grudzic z 1971 r.

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/2984/1278]